

Nasjonal bærekraftstrategi for vannbransjen

(Vedtatt av årsmøtet 2017)

Vannbransjens rolle i bærekraftarbeidet

Vannbransjen har ansvaret for de viktige vann- og avløpstjenestene til befolkning og næringsliv og forvalter dermed en av våre aller viktigste ressurser i et bærekraftperspektiv – rent vann.

Vannbransjen skal sørge for nok og rent vann i springen, levere rensert vann tilbake til vannkretsløpet og utnytte ressursene i avløpsvannet på en god måte. Drikkevannskilder er en viktig naturressurs som må beskyttes for dagens og fremtidens generasjoner. Vannbransjen spiller også en sentral rolle i klimatilpassningsarbeidet og med å omstille samfunnet til å tåle mer ekstreme nedbørepisoder. Vi skylder dessuten kommende generasjoner å vedlikeholde og utvikle en infrastruktur som er bedre enn den vi selv overtok.

Dette viktige arbeidet bør gjøres på en bærekraftig måte og med en kvalitet på anleggene som sikrer god funksjonalitet og lang levetid. Samfunnsansvaret som dette innebærer er på samme tid en forpliktelse og en mulighet til å skape gode vilkår for levedyktige samfunn og næringsliv, samt vekst og utvikling for landet.

Vannbransjens arbeid med bærekraft har forankring i FNs bærekraftsmål frem mot 2030, der mål 6 er av særlig betydning: «Sikre bærekraftig forvaltning av, og tilgang til, rent vann og gode sanitærforhold for alle». Regjeringen skal rapportere på nasjonal måloppnåelse av FNs bærekraftsmål i de årlige statsbudsjettene og i en rekke andre sammenhenger på bærekraft- og klimaområdet, herunder årlige klimagassutslipp fra bl.a. avløpsanleggene. Vannbransjens arbeid med bærekraft vil gi grunnlag for en mer korrekt nasjonal rapportering enn slik rapporteringen skjer i dag.

Vannbransjen kan spille en sentral rolle i det grønne skiftet og i arbeidet med å omstille Norge til et konkurransedyktig lavutslippssamfunn. Årlig omsettes det for omlag 18 mrd. kr i arbeidet med å produsere vann- og avløpstjenestene, og investeringsbehovet i kommunalt eide vann- og avløpsanlegg fram mot 2040 er beregnet til omlag 280 mrd. kr. De store investeringene i vann- og avløpsinfrastruktur og klimatilpassningstiltak fremover gir muligheter for innovasjon og utvikling av bærekraftige løsninger, som har et marked både nasjonalt og globalt.

Bærekraftsatsingen i vannbransjen må både se til forpliktelser og målsettinger i samfunnet og vannbransjens rolle i denne sammenheng, men i minst like stor grad ivareta behovet for en bærekraftsatsing ut fra egne bransjespesifikke forhold og ut fra den enkelte virksomhets potensiale. Oppfyllelse av lover, forskrifter og utslippstillatelser er en selvsagt del av oppdraget.

Det utføres allerede mye godt bærekraftarbeid i bransjen, og noen virksomheter har allerede etablert sine egne bærekraftsmål og dokumenterer og kommuniserer disse, mens andre har et godt stykke igjen å gå.

Definisjoner

Med «virksomhet» menes i dette dokumentet «kommuner, kommunalt eide selskaper/foretak og/eller samvirkevannverk som leverer vann- og/eller avløpstjenester».

Begrepet «bærekraft» ble definert i Norsk Vann rapport 205/2014 «En bærekraftig forvaltning av VA-tjenestene», med de tre dimensjonene økonomisk, miljømessig og sosial bærekraft:

- Miljømessig bærekraft – forvaltning og utvikling innenfor naturens tålegrenser
VA-tjenestene skal utføres på en måte som minimaliserer all negativ påvirkning av miljøet. Miljø skal være en viktig parameter ved planlegging og gjennomføring av tiltak både ved utbygging og drift av VA-systemene.
- Økonomisk bærekraft – bærekraftig ressursbruk, herunder kostnadseffektive løsninger
Vannbransjen står overfor store utfordringer når eksisterende systemer må fornyes, samtidig som utfordringer knyttet til f.eks. klima og sikkerhet resulterer i store investeringer i nye VA-anlegg. En bærekraftig ressursbruk forutsetter i den forbindelse gode systemer for å få mest mulig VA ut av tilgjengelige ressurser.
- Sosial bærekraft - bærekraftige VA-tjenester for brukerne
Det sosiale perspektivet i definisjonen av bærekraft er i denne sammenhengen rettet mot anleggseiernes ytelse overfor brukerne av VA-systemene og kundenes opplevelse av denne. Faktorer knyttet til kompetanse og arbeidsmiljø hører også inn under den sosiale dimensjonen.

Mål for bærekraftarbeidet

Bærekraftbegrepet oppleves av mange som diffust og krevende. For å oppnå en forståelse av hva bærekraftsatsingen i vannbransjen innebærer og kunne evaluere hvordan vi lykkes i arbeidet, må det etableres mål og indikatorer som oppleves som relevante så vel på nasjonalt nivå som for den enkelte virksomhet i vannbransjen. Målene og indikatorene må utvikles i årene fremover i takt med at ny kunnskap og endrede rammebetingelser kan påvirke så vel perspektiv som ambisjonsnivå.

Den nasjonale bærekraftstrategien for vannbransjen inneholder et overordnet mål samt flere delmål, som er blitt til gjennom en omfattende prosess i bransjen. De nasjonale målene skal tjene som inspirasjon for den enkelte virksomhet, som selv bør fastsette sine konkrete bærekraftmål basert på lokale forhold og forutsetninger.

Nedenfor følger overordnede mål med delmål samt en kort begrunnelse. Delmålene er ikke «hugget i stein», men vil måtte revideres i takt med forbedret kunnskapsgrunnlag om hva som er bærekraftig praksis samt hva som er realistisk for bransjen å oppnå på nasjonalt nivå innen aktuell tidsramme.

Overordnet mål

Norsk vannbransje skal forvalte og utvikle vann- og avløpsinfrastrukturen på en måte som sikrer rent vann i springen og i naturen, og som bidrar til at Norge når sine bærekraftmål.

Kommentar: Norges konkrete bærekraftmål er knyttet til FNs bærekraftmål, der særlig mål 6 er sentralt for vannbransjen: «Sikre bærekraftig forvaltning av, og tilgang til, rent vann og gode sanitærforhold for alle.» Bærekraftig utvikling er også hensyntatt i ulike regelverk og rammebetingelser nasjonalt, eksempelvis formålsparagrafen til plan- og bygningsloven, som er sentral for all arealforvaltning og byggevirksomhet i Norge: «Loven skal fremme bærekraftig utvikling til beste for den enkelte, samfunnet og framtidige generasjoner.»

Delmål 1 Klimagasser

Flest mulig virksomheter skal innen 2020 ha utarbeidet klimaregnskap for sin virksomhet. Basert på dette skal det utarbeides en plan for reduksjon av bransjens samlede utslipp innen år 2030. Norsk Vann skal i 2017-2018 utarbeide metodikken for dette i samarbeid med nasjonale myndigheter.

Kommentar: Norge har forpliktet seg til å redusere utslipp av klimagasser med 40% innen 2030, og det foreslås at også vannbransjen tar ansvar ved å bidra til å oppfylle en slik målsetting. Her er det likevel behov for mer kunnskapsinnhenting om vannbransjens bidrag før konkrete mål kan etableres. Dette delmålet handler særlig om den miljømessige bærekraftdimensjonen.

Delmål 2 Energi

Vannbransjen skal innen 2030 minst halvere sitt energiforbruk basert på 2014-nivået, gjennom tiltak for energieffektivisering og energiproduksjon.

Kommentar: Vann- og avløpstjenestene stod i 2014 for om lag 11 % av det kommunale energiforbruket, jf. Norsk Vann rapport C10/2016 Energianalyse av norsk VA-sektor. Vannbransjen har potensiale til å bli energinøytral ved å gjennomføre tiltak innen energieffektivisering og ved produksjon av fornybar energi, eksempelvis ved bruk av varmepumper og biogassproduksjon. Dette delmålet handler særlig om den miljømessige og økonomiske bærekraftdimensjonen.

Delmål 3 Utslipp til vannforekomster

Virksomheter skal overholde de til enhver tid gjeldende utslippskravene og slik sett bidra til å oppfylle vannforskriftens mål om god miljøtilstand.

Kommentar: Oppfyllelse av myndighetskrav er en selvfølge, men dette er fortsatt en stor utfordring, da en betydelig andel av avløpsrensaneanleggene ikke oppfyller utslippskravene. Dette delmålet handler særlig om den miljømessige bærekraftdimensjonen.

Delmål 4 Ledningsnettets funksjonalitet

4.1 Flest mulig virksomheter skal innen 2020 ha utarbeidet en plan for å komme ned på en bærekraftig lekkasjeandel fra vannledningsnettet. For bransjen som helhet skal lekkasjeandelen av samlet vannproduksjon være mindre enn 20 % innen 2030.

Kommentar: I ny drikkevannsforskrift er det presisert at distribusjonssystemet skal være i tilfredsstillende stand og bidra til bærekraftig bruk av grunnvann og overflatevann. Norsk Vann skal utarbeide metodikk for hvordan hver enkelt virksomhet kan beregne hva som er bærekraftig lekkasjenivå gjennom et prosjekt i 2017 - 2018. Målet om maks. 20 % lekkasjeandel innen 2030 er foreløpige nasjonale tall for lekkasje, der hver virksomhet må sette mål ut fra sin egen situasjon. Det nasjonale tallet bør revideres ved bedre kunnskap om reelt bærekraftig lekkasjenivå lokalt i virksomhetene. Dette delmålet handler om alle tre dimensjoner av bærekraft; miljømessig, økonomisk og sosial.

4.2 Flest mulig virksomheter skal utarbeide en plan for reduksjon av fremmedvann innen 2020. For bransjen som helhet skal andelen fremmedvann av samlet tilførsel til avløpsrensaneanleggene reduseres med 30 % innen 2030.

Kommentar: Nye utslippstillatelser vektlegger hele avløpssystemets funksjon og pålegger flere tiltak for å få bedre kontroll med både tilførselene til avløpssystemet og utslippene. Dette vil kunne gi redusert energi- og kjemikalieforbruk, i tillegg til å redusere utslippene til vann og risikoen for kjelleroversvømmelser. Målet om 30 % reduksjon av fremmedvann innen 2030 er foreløpige nasjonale tall, der hver virksomhet må sette mål ut fra sin egen situasjon. Det nasjonale tallet bør revideres ved bedre kunnskap om fremmedvannandel lokalt i virksomhetene og konsekvenser ved ulike ambisjonsnivåer. Dette delmålet handler om alle tre dimensjoner av bærekraft; miljømessig, økonomisk og sosial.

Delmål 5 Ledningsnettfornyelse

Flest mulig virksomheter skal utarbeide en plan innen 2020 for fornyelse av vann- og avløpsledningsnett, basert på tilstanden og lokale forhold. Vannledningsnett skal på nasjonalt nivå ha en gjennomsnittlig årlig fornyelsestakt på 1,2 % frem til 2040. Avløpsledningsnett skal på nasjonalt nivå ha en gjennomsnittlig årlig fornyelsestakt på 1,0 % frem til 2040.

Kommentar: Det konkrete fornyelsesbehovet for vann- og avløpsledningsnett vil variere mye fra virksomhet til virksomhet og må derfor defineres nærmere lokalt. Anbefalt nasjonal fornyelsestakt for henholdsvis vann- og avløpsledningsnett er foreslått av vannbransjen etter omfattende analyser, som et nivå på en bærekraftig fornyelse for å opprettholde en akseptabel funksjonalitet og for å ikke overlate ledningsnett i dårligere stand til fremtidige generasjoner. Det foreslås derfor at disse fornyelsesmålene videreføres på nasjonalt nivå til det eventuelt foreligger nyere og bedre analyser. Dette delmålet handler særlig om den økonomiske og sosiale dimensjonen av bærekraft.

Delmål 6 Robusthet

Ikke-planlagte avbrudd i vannforsyningen skal i gjennomsnitt for vannforsyningssystemet ikke skje hyppigere enn én gang per 10 år og per abonnent.

Kommentar: Delmålet er både relatert til brukernes opplevelse av en akseptabel regularitet i vannleveransen og til den hygieniske sikkerheten i vannleveransen. Delmålet omfatter tiltak for å heve forsyningssikkerheten, slik som å etablere tosidig forsyning, bygge ut bassengvolum og å etablere en god og dekkende reservevannforsyning. Delmålet bør revideres når det foreligger en omforent nasjonal indikator for robusthet gjennom bedreVANN. Dette delmålet handler særlig om den sosiale dimensjonen av bærekraft.

Bærekraftarbeidet i den enkelte virksomhet

Alle virksomheter anbefales å starte arbeidet med bærekraft ut fra sitt eget ståsted og ut fra lokale forhold, da ulike topografiske, geografiske, klimatiske og demografiske forhold gir svært ulike forutsetninger. Første skritt er å identifisere eget bærekraftpotensiale, som et utgangspunkt for å sette seg lokale mål. Til hjelp i dette arbeidet anbefales det å skjele til de nasjonale målene samt anbefalinger i Norsk Vann rapporter og veiledninger på området.

Indikatorer for bærekraftarbeidet

For å kunne måle graden av oppnåelsen av de enkelte mål og delmål som virksomhetene selv setter, skal det utvikles et sett med bærekraftindikatorer i bedreVANN. Mye av den informasjonen som allerede rapporteres inn til nasjonale systemer som bedreVANN og KOSTRA er relevant i arbeidet med å definere et sett av aktuelle bærekraftindikatorer for vannbransjen. Dette må utvikles videre til

en meny av aktuelle indikatorer for bærekraft, og der det er sammenheng mellom aktuelle delmål og aktuelle indikatorer. Dokumentasjon av effekten av gjennomførte tiltak gjennom bedreVANN vil igjen gi grunnlag for prioritering av videre arbeid med utvikling av mer bærekraftige vann- og avløpstjenester.

Målet på sikt er å ha en godt forankret, overgripende «vannbransjens bærekraftindeks» gjennom bedreVANN. Arbeidet med utvikling av bærekraftindikatorer vil pågå i regi av bedreVANN-samarbeidet i takt med implementering og utvikling av bærekraftmålene nasjonalt og lokalt. Arbeidet starter opp i form av et eget delprosjekt for testing av aktuelle bærekraftindikatorer i 2017-18.

Kommunikasjon

Arbeidet med bærekraft må kommuniseres på flere nivåer, for å få den ønskede effekt:

- Internt i virksomheten
- Mot eierne av virksomheten (administrasjon og politikere)
- Eksternt
 - lokalt i regi av den enkelte virksomhet
 - nasjonalt i regi av Norsk Vann

Kommunikasjons- og informasjonsverktøyet i bedreVANN skal utvikles videre i tråd med behovene som er nevnt ovenfor og i takt med at bærekraftindikatorene utvikles.

Vegen videre i bærekraftarbeidet

Utviklingen av bærekraftige vann- og avløpstjenester vil pågå over mange år; i takt med endringer i eksterne rammebetingelser og i takt med utviklingen av bransjespesifikke ambisjoner, kunnskap, metoder og verktøy på området.

Utviklingstiltakene på nasjonalt nivå skal være forankret i årlige handlingsplaner for Norsk Vann, gjennom årlige prioriteringer i Norsk Vanns prosjektsystem og i utviklingsplanene for bedreVANN. Lokalt vil utviklingen skje basert på evt. nasjonale krav samt lokalt fastsatte mål og ambisjoner for den enkelte virksomhet.

Norsk Vann vil arbeide med videre utvikling av bærekraftsatsingen i vannbransjen, gjennom å:

- Sørge for revisjon av bærekraftstrategien, herunder konkrete delmål, når ny kunnskap tilsier det og med god medvirkning i prosessen fra Norsk Vanns medlemmer og styrende organer
- Bidra til implementering og videreutvikling av relevante bærekraftmål for vannbransjen, som kan tjene som en rettesnor og inspirasjon for arbeidet lokalt i den enkelte virksomhet
- Påvirke til hensiktsmessige rammebetingelser på området gjennom etablert system for interessepolitisk arbeid nasjonalt og europeisk
- Påvirke til at nasjonale rapporteringssystemer på bærekraft- og klimaområdet blir mest mulig relevante og bygger på datagrunnlag som vannbransjen mener er relevant å rapportere
- Videreutvikle verktøykassen med veiledninger og gode eksempler som styrker kunnskaps- og metodegrunnlaget samt stimulerer til bærekraftige tiltak og løsninger lokalt
- Utvikle bedreVANN til å omfatte en meny med aktuelle bærekraftindikatorer som speiler de aktuelle delmålene
- Utvikle bedreVANN som et kommunikasjons- og informasjonsverktøy for bærekraftsatsingen nasjonalt og lokalt
- Ha bærekraft som et prioritert tema i relevante faglige møteplasser og informasjonskanaler, slik som fagtreff, Norsk Vanns Årskonferanse, Vannspeilet m.m.